

Butiksrån 2012

svenskhandel.se

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Butiksran 2012	4
2. Rånutveckling	4
3. Tidpunkt för rån	6
4. Drabbade branscher	7
5. Rånbyte	8
6. Risk att utsättas för rån	9
7. Antal gärningspersoner	11
8. Rån respektive rån försök	12
9. Beväpning	13
10. Drabbade regioner	14
11. Skadade vid rån	15
12. Slutsatser	15

Sammanfattning

- Totalt har 736 butiksrån registrerats under 2012 (Brå)
- Svensk Handel har samlat in detaljerad statistik kring 406 stycken av dessa (55 %)
- Huvuddelen av butiksrånen sker kvällstid (17.00 – 22.00)
- För guldsmedsrån är den absoluta toppen runt klockan 10.00
- Livsmedelshandeln har flest antal rån
- Sex branscher (livs, service, tobak, guld, bensin, kiosk) drabbas av 90 % av butiksrånen
- Huvudsakligt rånbyte är kontanter
- Risken för att utsättas för rån i en guldsmedsbutik är fem gånger så hög som för handeln i övrigt
- Antalet guldsmedsrån har ökat fem gånger sedan 2004
- Vid guldsmedsrån är det vanligtvis fler gärningspersoner än vid butiksrån i stort
- Ca 15 % av butiksrånen misslyckas. För guldsmedsrånen är den siffran 4 %
- Vid ca 8 % av butiksrånen skadades någon anställd fysiskt
- För att lyckas i arbetet mot guldsmedsrån måste polisen bli bättre på att arbeta över länsgränserna
- Den enskilt mest effektiva åtgärden för att minimera antalet guldsmedsrån är en synlig närvaro av polis i området
- Polisiära insatser mot handel med stulet guld är ett viktigt arbete för att bekämpa de kriminella som livnär sig på guldsmedsrån
- Även butikerna kan vidta åtgärder för att öka säkerheten. Exempel är installation av olika tekniska lösningar, utbildning av personal samt samverkan med polis, fastighetsägare och andra näringsidkare
- Svensk Handel kan hjälpa sina medlemmar med rådgivning, tips på leverantörer samt utbildning i säkerhetsfrågor

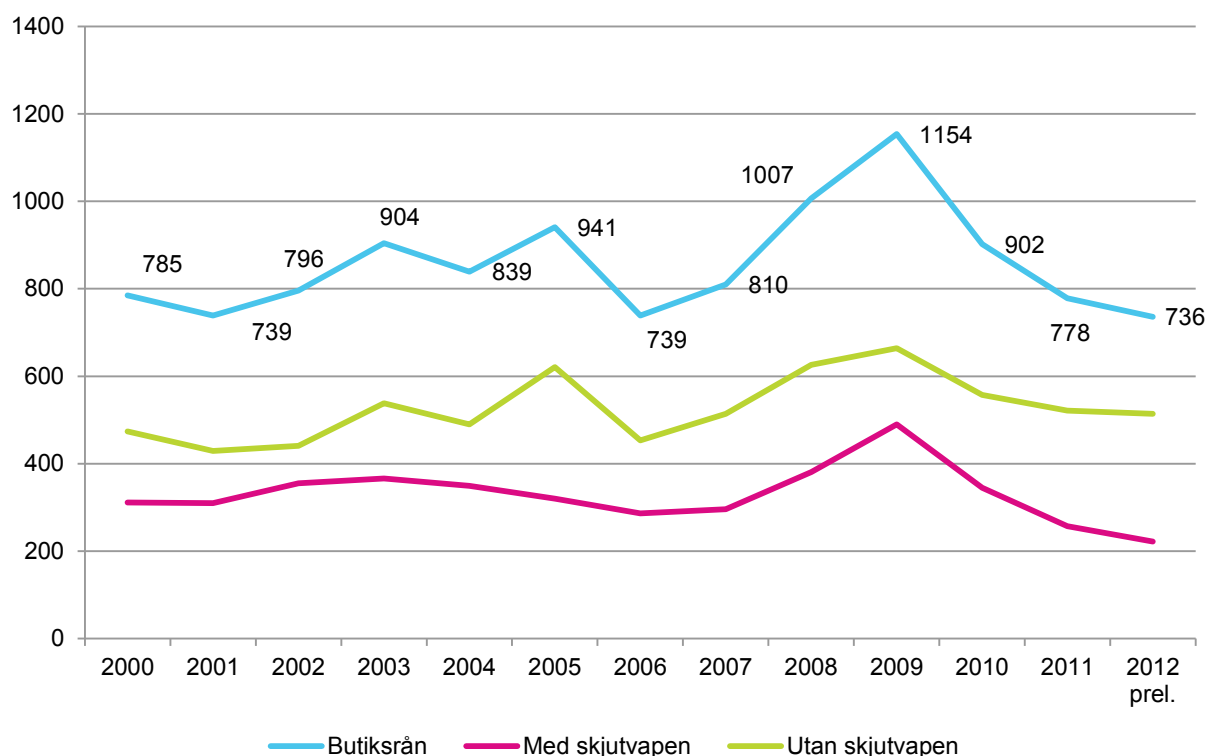
1. Butiksrån 2012

Svensk Handel har under 2012 intensifierat insamlingen av uppgifter efter butiksrån. Syftet är att skapa en uppdaterad kunskapsbas om butiksrån, som ska kunna användas för att identifiera effektiva åtgärder som kan förebygga rån. Svensk Handel avser publicera uppdaterade siffror varje kvartal, men kan leverera uppgifter löpande under hela året vid förfrågningar från beslutsfattare, myndigheter och media.

Råndata samlas in från Svensk Handels medlemmar, ur polisens öppna informationskanaler samt ur mediearkiv. Under perioden 2012-01-01 till 2012-12-31 har Svensk Handel samlat in uppgifter från 406 rån, vilket är cirka 55 % av det antal rån som rapporterats via Brå.

2. Rånutveckling

Bild 1. Butiksrån 2000-2012 (BRÅ)

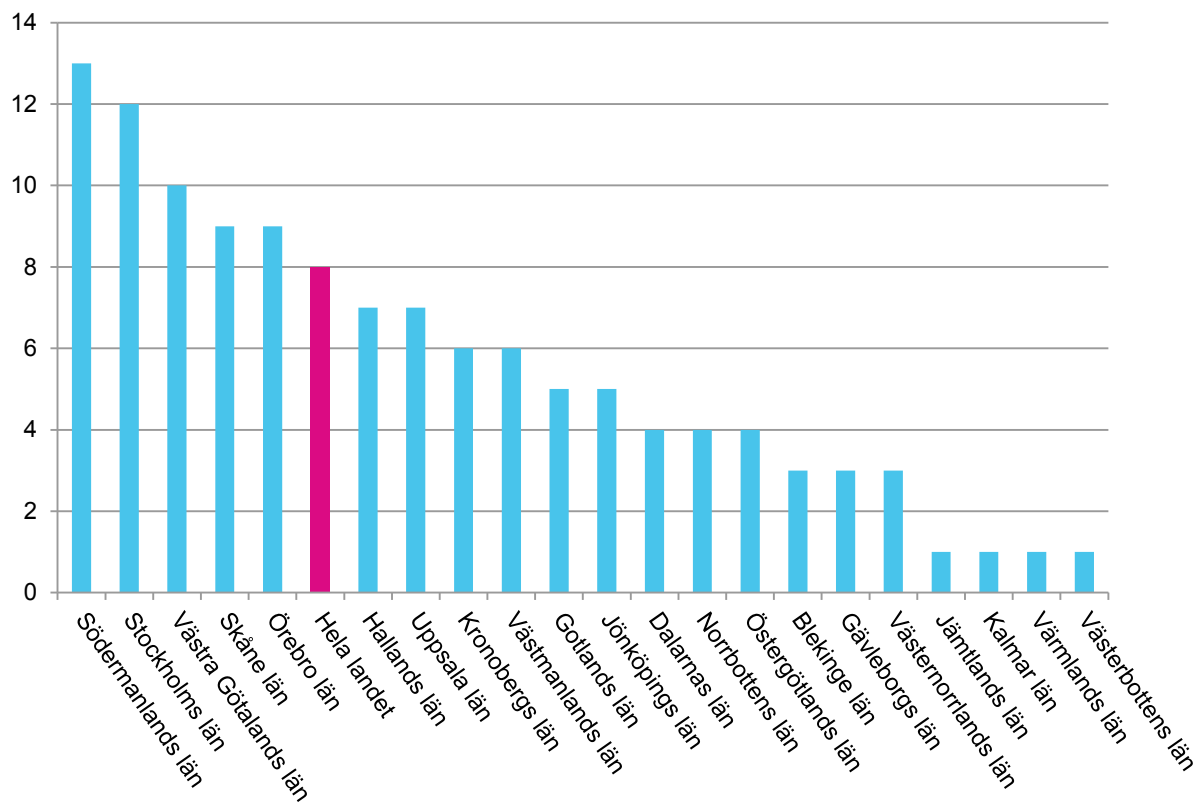
Under 2012 rapporterades 736 butiksrån i Sverige (Brå). Detta är det lägsta antal som rapporterats sedan år 2000 och en nedgång med drygt 36 % jämfört med toppnoteringen på 1154 butiksrån år 2009. Sedan 2009 har butiksrån med skjutvapen minskat med nära 55 % (222 resp. 490 rån).

Nedgången är mycket glädjande men orsakerna är inte enkla att identifiera. Handeln har generellt blivit bättre på att hantera kontanter på ett säkert sätt och storleken på växel-

kassorna har stadigt minskat varje år. Det genomsnittliga rånbytet vid ett kassarån, det vill säga ett rån riktat mot kassalinjen under öppettid, är idag så lågt som ett par tusenlappar, vilket förmodligen har medfört ett minskat intresse från gärningspersonerna. Polisen har genomfört riktade insatser mot geografiska problemområden, samt tillsammans med Svensk Handel och andra parter säkerhetscertifierat ett stort antal butiker i projektet "Skydd mot rån i handeln".

Det faktum att just rån med skjutvapen har minskat kraftigt kan bero på att de gärningspersoner som tillhör kriminella grupperingar har valt att gå vidare till mer lukrativ brottslighet samtidigt som gärningspersoner med grava missbruksproblem, samt ungdomar som inte anser att butiksrån är en särskilt allvarlig brottslighet, stannar kvar.

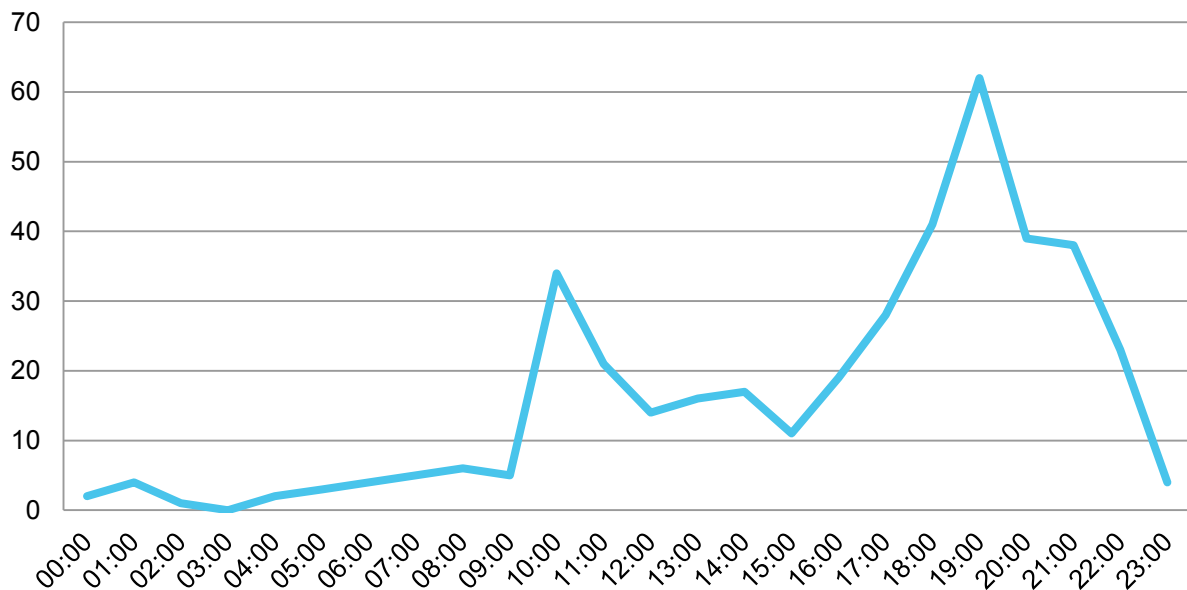
Bild 2. Antal butiksrån per 100 000 invånare, efter län. 2002 (BRÅ)

Utsattheten för butiksrån varierar stort över landet. I snitt skedde 8 butiksrån per 100 000 invånare 2012, men för Södermanlands län var den siffran 13 rån, mer än 60 % över genomsnittet. Rånutvecklingen för respektive län sedan år 2000 redovisas i separat PowerPoint.

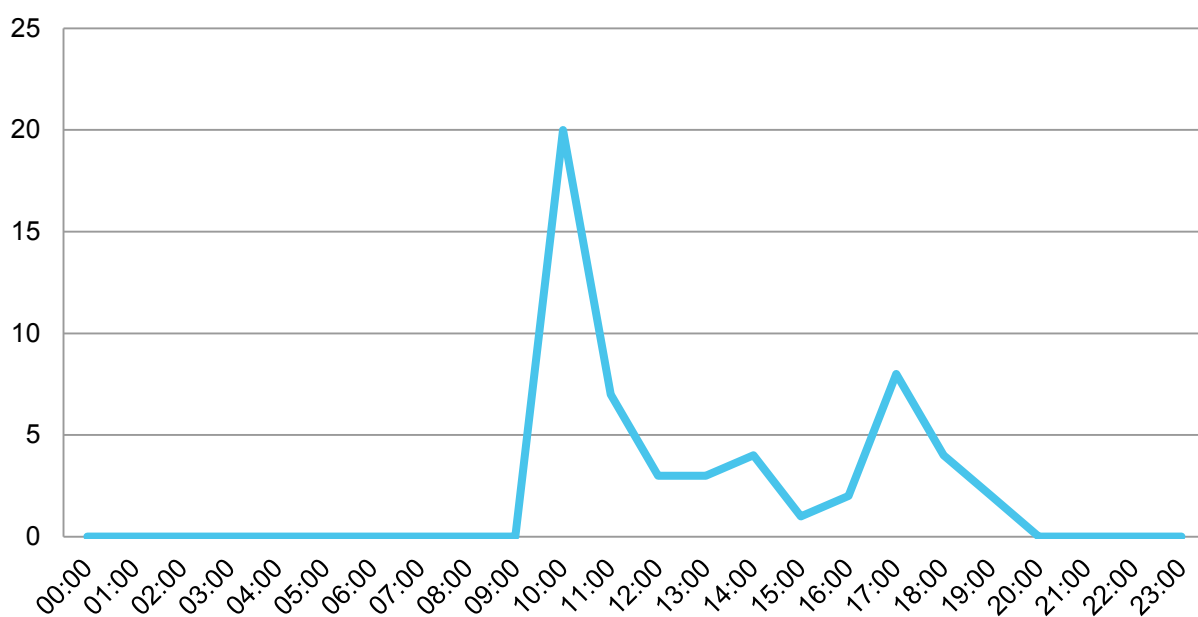
3. Tidpunkt för rån

Bild 3. Tidpunkt för rån

Den absoluta majoriteten av rånerna sker under kvällstid, mellan klockan 17.00-22.00. Även klockan 10.00, vilket är en vanlig tid för butiken att öppna, utmärker sig med ett stort antal rån. Intressant att notera är att majoriteten av rånerna klockan 10.00 är rån mot guldsmeder, trots att guldsmedsrånerna endast utgör 13 % av den totala rån mängden. Tittar vi på tidpunkt för guldsmedsrån kan vi konstatera att de flesta sker klockan 10.00.

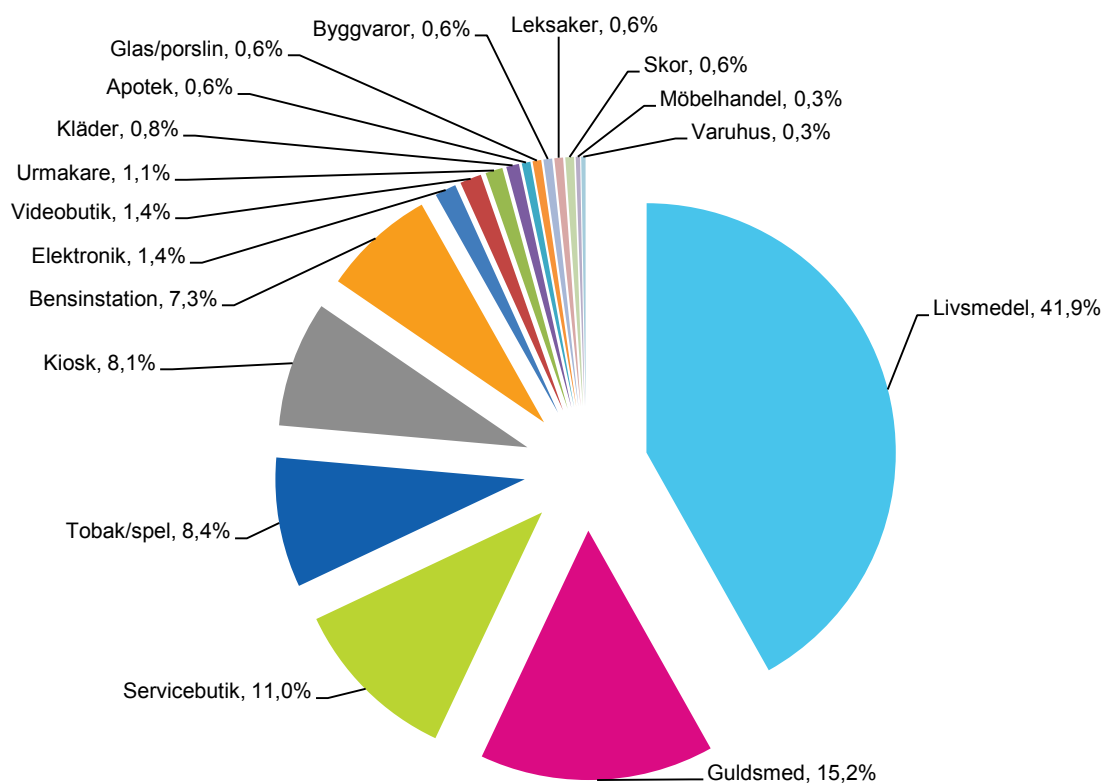
Bild 4. Tidpunkt för guldsmedsrån 2012

Någon hänsyn har inte tagits till hur många butiker som faktiskt har öppet de aktuella tidpunkterna, men klart är att risken för att utsättas för rån ökar med sena öppettider. Övriga faktorer som har en direkt inverkan på risken för att utsättas för rån är bransch och geografiskt läge. Hälften (148 st) av Sveriges kommuner har inte ett enda inrapporterat butiksrån under 2012 och många branscher är helt förskonade, oavsett geografiskt läge. När det gäller butiksrån kan det geografiska läget till stor del användas för att bedöma risken för rån. Den absoluta majoriteten av butiksrånen begår sina brott på platser dit de har en naturlig koppling. Det kan vara i närheten av bostadsort, arbetsplats eller i samband med besök hos någon bekant. Ett undantag är guldsmedsrån där vi kan se tydliga tecken på att gärningspersonerna reser långa sträckor enkom för att begå rånen. Orsaken är troligtvis de höga rånbyten som förekommer vid guldrån och som motiverar såväl en mer omfattande planering som längre resor. På detta sätt liknar guldsmedsrånen de bank- och värdetransportrån som varit frekventa tidigare år. Med stor sannolikhet är det de som tidigare begått bank- och värdetransportrån som nu har flyttat över till guldsmedsrån. Med hänsyn till detta måste guldsmedsrån hanteras på ett annat sätt än butiksrån i övrigt. För att kunna utreda guldsmedsrånen krävs att polisen har förmåga att arbeta över länsgränserna på ett annat sätt än vad som sker vid vanliga butiksrån. Det är lämpligt att polis med erfarenhet från bank- och värdetransportrån även ansvarar för guldsmedsrånen.

4. Drabbade branscher

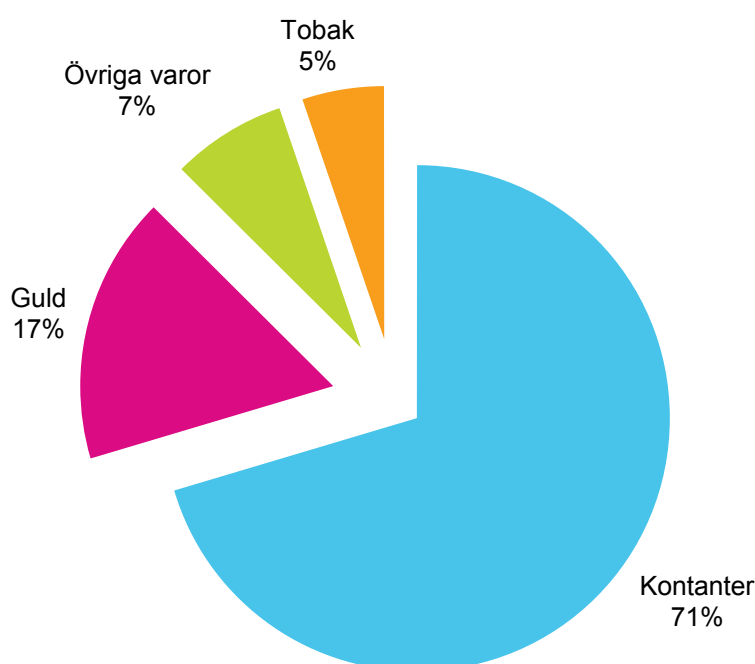
Bild 5. Drabbade branscher

Livsmedelsbutikerna är mest utsatta för butiksrån sett till antal rån. Om man skulle slå ihop kiosker, tobaksbutiker och servicebutiker till en gemensam servicekategori står denna för cirka 27 % av butiksrånen. Tillsammans med livsmedel, guld och bensinstationer utgör dessa sex branscher drygt 90 % av de insamlade rånen. För de övriga branscherna gör det ringa antalet insamlade rån att det blir svårt att dra några slutsatser utifrån denna statistik.

5. Rånbyte

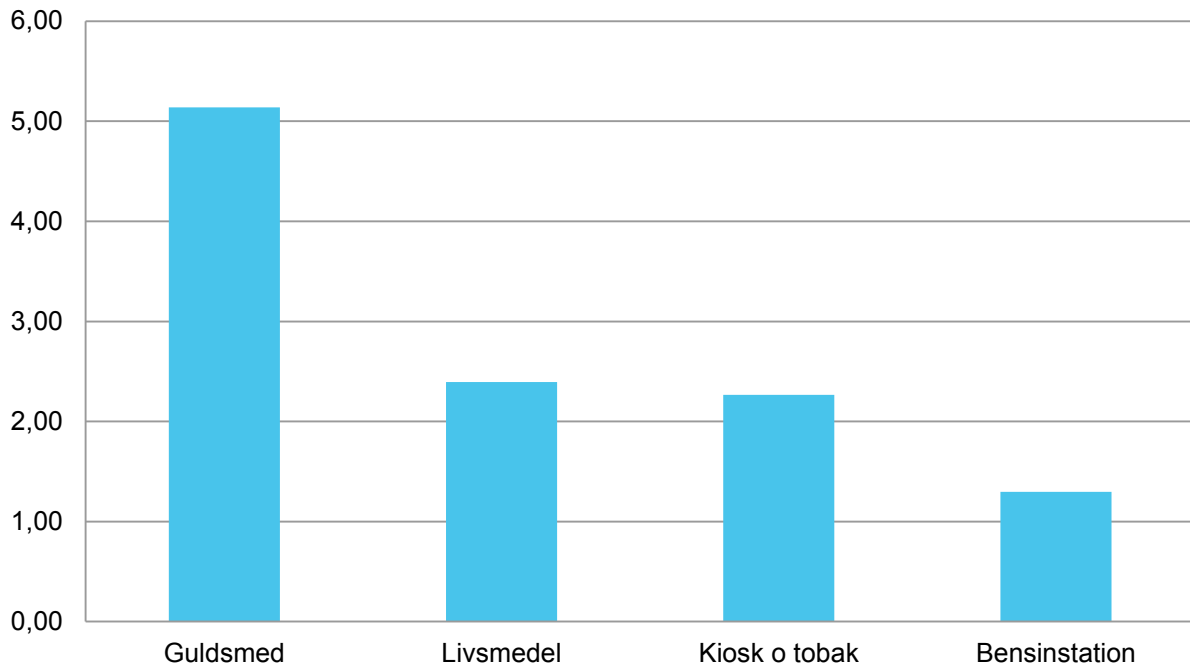
Bild 6. Rånbyte vid butiksrån

Det huvudsakliga bytet vid butiksrån är kontanter. Vid de tillfällen då rånaren ej lyckas komma över kontanter är det vanligt att rånarna istället tar varor i närheten av kassan, t.ex. tobak, telefonkort och godis. Detta sker ofta vid rån mot butiker som har installerat slutna kontanthanteringssystem. Vid guldsmedsrån är guld det huvudsakliga rånbytet. Ytterligare några produkter kan anses vara prioriterade rånbyten, till exempel klockor och mobiltelefoner, men i sammanställningen är det relativt få rån där dessa produkter tillgripits.

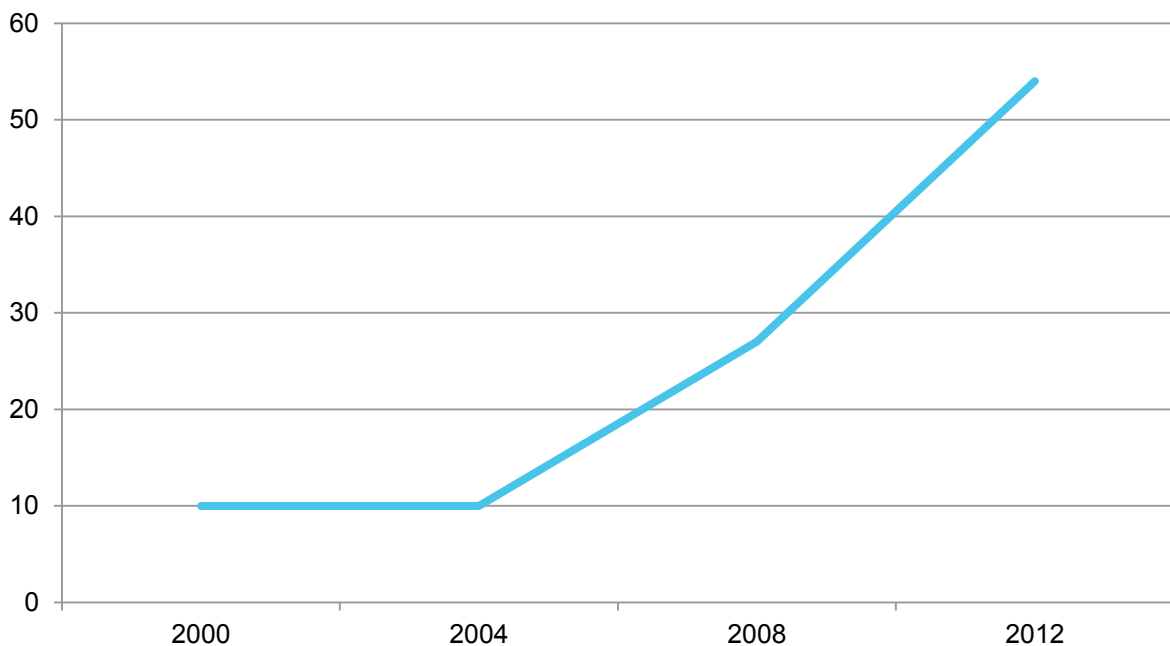
6. Risk att utsättas för rån

Bild 7. Risk för att utsättas för butiksrån, efter bransch. Antal rån per 100 butiker

Risken för att utsättas för rån i en guldsmedsbutik är mer än fem gånger så hög som risken i handeln i övrigt. Det sker med andra ord många guldsmedsrån fördelat på ett relativt fåtal butiker.

Bild 8. Guldsmedsrånens utveckling år 2000 – 2012 (BRÅ & Svensk Handel)

Under de senaste tio åren har antalet guldsmedsrån ökat kraftigt (Bild 6). För år 2000, 2004 och 2008 baseras siffrorna i diagrammet på statistik från Brå och för 2012 Svensk Handels insamlade rånstatistik. Ökningen kan tillskrivas ett antal samverkande faktorer:

- Rånbytet vid vanliga butiksran har minskat så kraftigt så att gärningsmännen väljer bort vanliga butiker som rånobjekt
- Banker och värdetransporter har idag så hög säkerhet att även dessa väljs bort
- Guldpriset ligger på en mycket hög nivå
- Det är enkelt att sälja stulet guld
- Det är enkelt att smälta ner stulet guld och försvåra spårning till ett visst brott
- Guldsmedsrån har seglat upp som ett "statusjobb", spektakulära rån med tunga vapen och välorganiserade gärningsmän lockar till sig fler kriminella. Det blir något att skryta med, särskilt om det uppmärksammas medialt.

De preventionsåtgärder som diskuteras för att minska butiksranen rör i huvudsak kon-tanthantering. Med det ökande antalet rån med varor som huvudsakligt rånbyte kommer ett annat fokus krävas framöver. Utmaningen ligger i att skydda dyrare kapitalvaror från motiverade gärningspersoner, samtidigt som kunderna får en möjlighet att känna och uppleva produkterna på ett enkelt och välkomnande sätt.

Ny teknik kan till viss del användas, till exempel duschar med syntetiskt DNA, vilket gör att en gärningsperson kan bindas till ett specifikt rån flera veckor efteråt. Systemen är dock dyra och tekniskt komplicerade och kommer förmodligen inte bli aktuella för fler än några identifierade högriskbutiker. Tekniken lämpar sig inte heller för butiker där kassan eller kassakontoret är det primära målet, men kan eventuellt användas som åtgärd mot inbrott. Principen är att systemet måste aktiveras av något annat än personalen (av säkerhetsskäl), till exempel krossat glas från en monter eller ett skyltfönster.

Annan teknik som har prövats med framgång är så kallade dimgeneratorer, eller "rökmaskiner" som vid ett rån eller inbrott på mycket kort tid fyller butikslokalen med en tät vit rök som förhindrar rånarna att lokalisera varorna i butiken. Även dörrslussar och låsta dörrar med fjärröppning kan minska risken för rån, men innebär samtidigt en markant minskning av försäljningen i butiken.

Den enskilt mest effektiva åtgärden för att minimera antalet guldsmedsrån är en synlig närvaro av polis i området. Vid polisens tillfälliga insatser med ökad synlighet har guldsmedsrånen helt upphört. Även polisiära insatser mot handel med stulet guld är ett viktigt arbete för att bekämpa de kriminella som livnär sig på guldsmedsrån.

7. Antal gärningspersoner

Bild 9. Antal gärningspersoner vid butiksrån

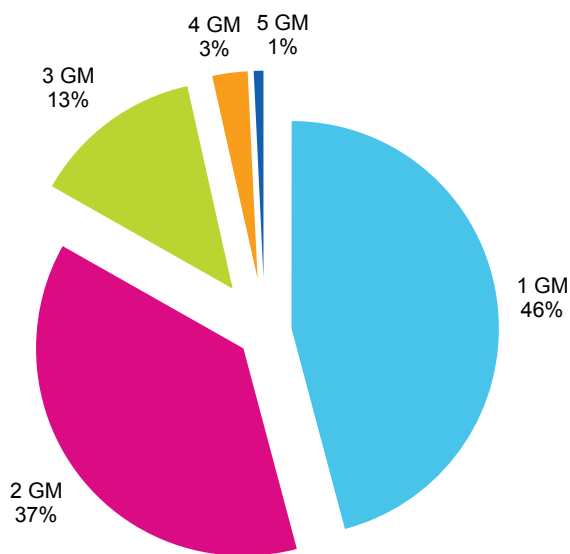
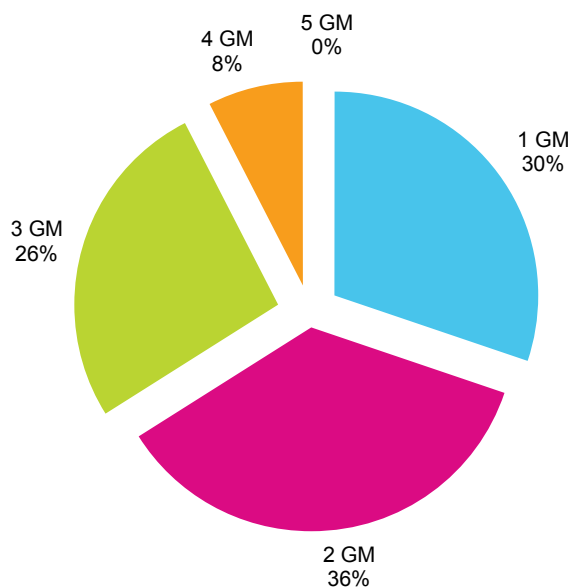

Bild 10. Antal gärningspersoner vid guldsmedsrån

Vid 46 % av butiksrånen var gärningspersonen ensam, eller upplevdes som ensam av den drabbade. Det kan naturligtvis finnas medhjälpare utanför butiken som inte upptäcks. Lika stor andel av rånen utfördes av två gärningspersoner. Vid rån mot guldsmeder var det vanligare med fler gärningspersoner (70 % av rånen) än vid butiksrån i stort (54 %), vilket kan förklaras med att dessa rån ofta kräver fler aktörer som samtidigt kan angripa ett större antal monstrar och skåp.

8. Rån respektive rånförsök

Bild 11. Andelen rån respektive rånförsök mot samtliga butiker

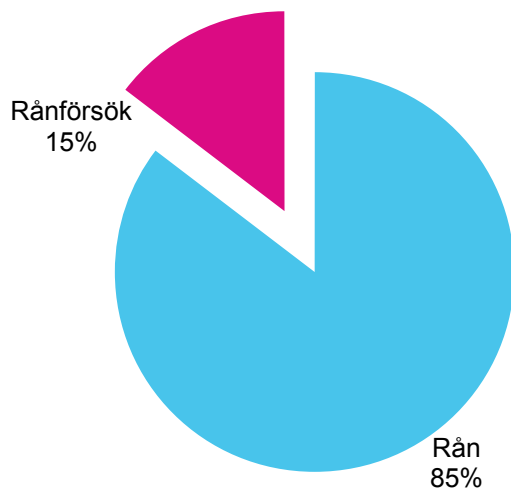
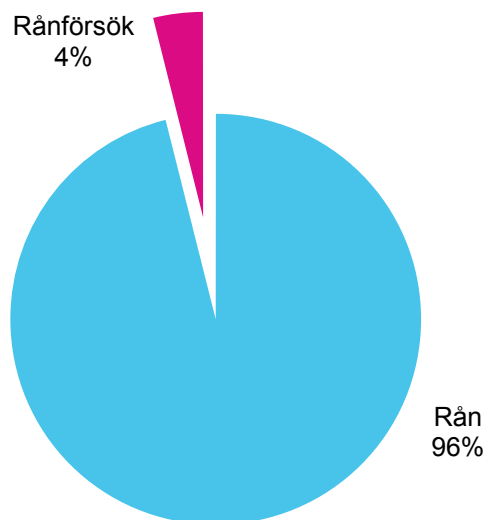

Bild 12. Andelen rån respektive rånförsök mot guldsmed

Det framgår att rånerna mot guldsmederna lyckas i större utsträckning än butiksrånerna i övrigt. En orsak till detta kan vara en bättre planering samt ett större inslag av mer professionella ligor, även utländska ligor förekommer i hög utsträckning vid guldsmedsrånerna.

9. Bevärning

Bild 13. Bevärning vid butiksrån

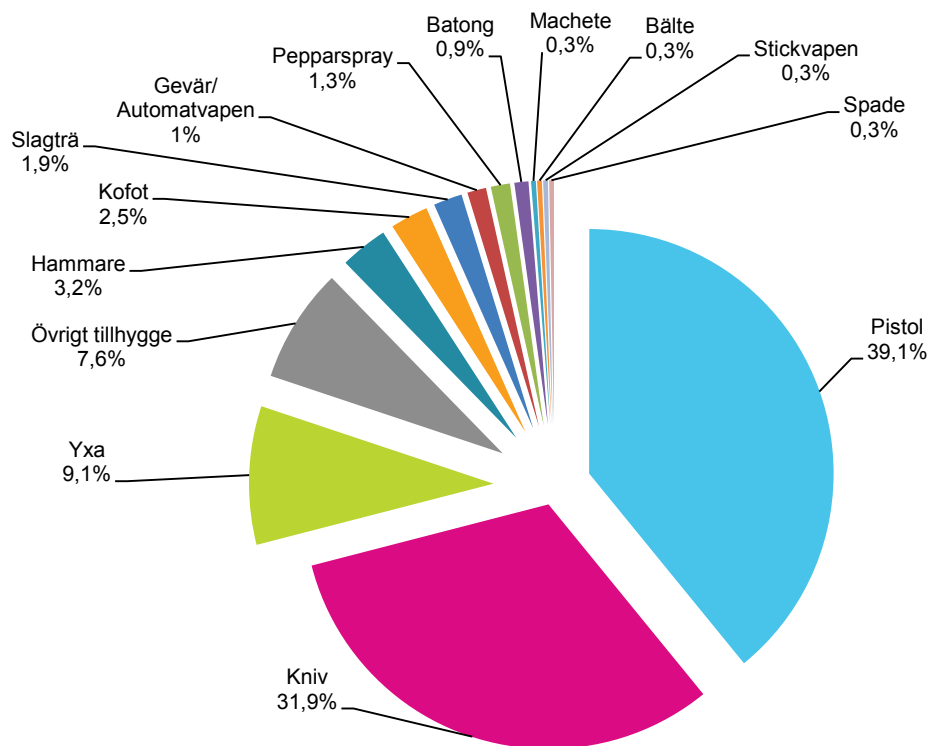
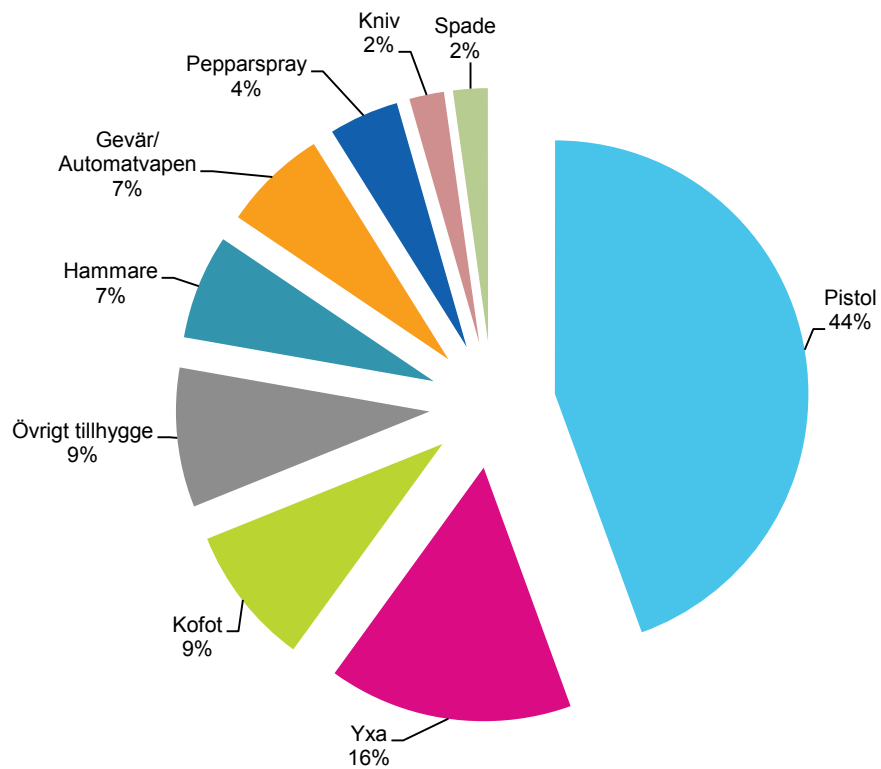

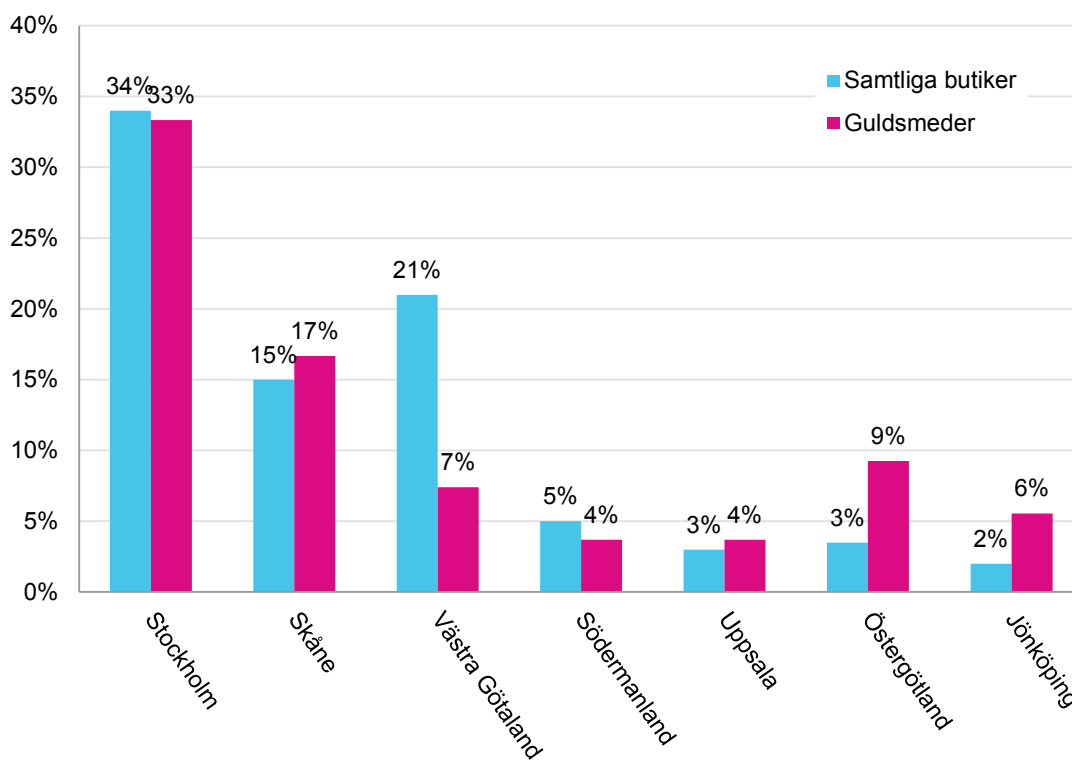
Bild 14. Bevärning vid rån mot guldsmeder

Vid butiksrån är kniv och pistol vanligast förekommande. Vid rån mot guldsmeder förekommer däremot inte kniv särskilt frekvent. Pistol är det vanligaste vapnet vid rån mot guldsmeder, tillsammans med verktyg för att kunna forcera montrar och dörrar (yxa, kofot m.m.). Vid rån mot guldsmeder är personalen inte den primära måltavlan, då värdet förvaras i glasmontrar spritt i butiken. Pistol blir då den mest logiska beväpningen, som tillåter gärningspersonen att hålla utomstående i schack samtidigt som medhjälparna krossar montrar och tillskansar sig byte.

10. Drabbade regioner

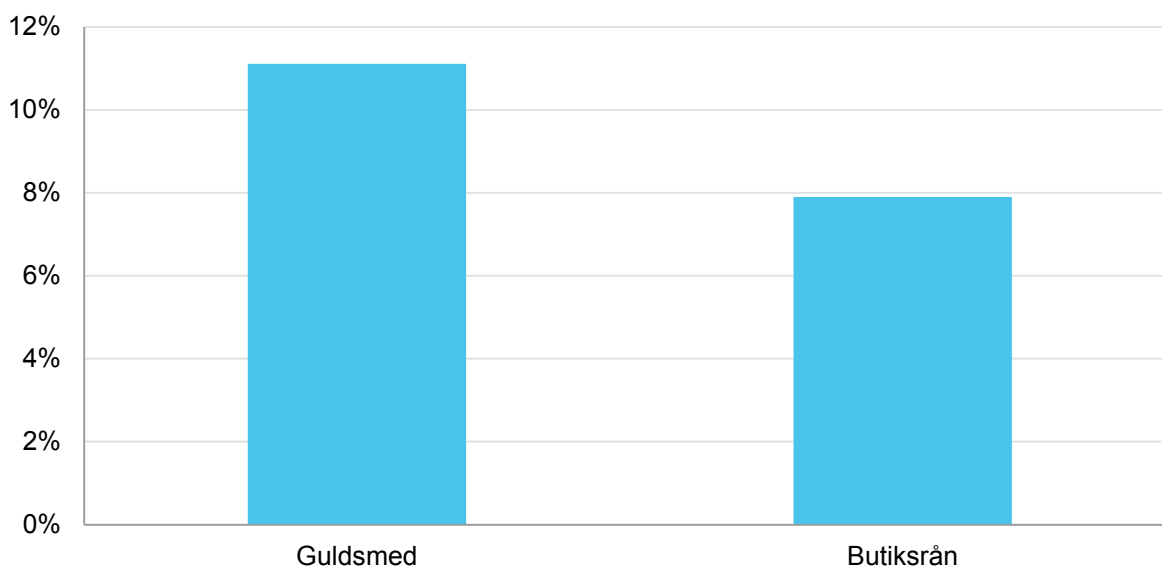
Bild 15. Andel av rån mot butiker respektive guldsmeder för respektive län

Butiksrånen är kraftigt överrepresenterade i Stockholms län enligt vår granskning. Guldsmedsrånen utgör inget undantag, men för Västra Götaland är andelen guldsmedsrån betydligt lägre än för de andra storstadslänen. För Östergötland och Jönköping råder motsatt förhållande, där utgör guldsmedsrånen en stor del av det totala antalet rån i länet.

11. Skadade vid rån

Bild 16. Skadad personal vid guldsmedsrån samt butiksrån

Vid knappt 8 % av de registrerade butiksrånen rapporterades fysisk skada på någon i personalen. För guldsmedsrån var den siffran något högre, 11 %. Det stora flertalet av de drabbade påverkas även psykiskt av att utsättas för ett rån och behöver ofta hjälp med att bearbeta händelsen efteråt.

12. Slutsatser

Det är glädjande att butiksrånen fortsätter att minska för tredje året på rad. Den kraftiga ökningen av guldsmedsrån är dock mycket oroväckande och kräver krafttag för att inte eskalera ytterligare. Ett stort antal mycket grova och våldsamma guldsmedsrån med aggressiva gärningsmän har allvarligt försämrat de drabbades arbetsmiljö och inneburit stor risk för fysiska skador. Om utvecklingen fortsätter kommer vi förr eller senare drabbas av rån där anställda skadas allvarligt eller förolyckas. För att förhindra detta krävs stora förändringar i polisens verksamhet. Synlighet och brottsförebyggande arbete måste prioriteras framför kortsiktiga krav på gripanden. Att patrullera civilt är ett enkelt sätt att gripa småbrottslingar för till exempel narkotikaförsäljning, men det varken avskräcker från brott eller skapar trygghet för de medborgare som rör sig på gator och torg.

Även handeln behöver vidta åtgärder för att hantera utvecklingen kring guldsmedsrån. Utökade investeringar i kameraövervakning, tekniska system som syntetiskt DNA och dimgeneratorer, samt förstärkningar av butikernas skalskydd, t ex genom att installera dörrslussar, kan bli nödvändigt. Utöver detta måste personalen utbildas på ett bra sätt så att de risker som finns kan hanteras på ett säkert sätt. Utöver utbildningen Säker i Butik, anordnar Svensk Handel lärarledda säkerhetsutbildningar för sina medlemmar.